

Oorlogspropaganda – Gids voor gidsen

Paneel 1 : voorstelling van de tentoonstelling

Er wordt geen standpunt ingenomen met deze tentoonstelling. Het gaat er dus niet om de “slechteriken” aan te klagen of te onthullen wie de “rechtvaardigen” waren. Het zou trouwens een riskant debat worden om met zekerheid te willen bepalen wie een oorlog heeft veroorzaakt, wie liegt en wie oprecht is.

Het eerste deel van de tentoonstelling is rechtstreeks geïnspireerd op het boek van Anne Morelli (Université Libre de Bruxelles), *Elementaire principes van oorlogspropaganda (bruikbaar in geval van koude, warme of lauwe oorlog...)*, voor het eerst gepubliceerd in 2001, verscheidene malen herdrukt en vertaald in het Nederlands, Italiaans, Spaans, Duits, Portugees en Japans.

Het tweede deel van de tentoonstelling is gewijd aan mensen die om verschillende redenen hebben geweigerd om deel te nemen aan de oorlog, of die openlijk uiting gaven aan hun weerstand tegen de oorlog.

De bedoeling is dus om de mechanismes van de oorlogspropaganda op een rijtje te zetten. Regeringen doen immers onveranderlijk beroep op deze mechanismes om bij hun bevolking steun en bijval te vergaren voor een gewapend conflict. De reflectie heeft als startpunt de Eerste Wereldoorlog en loopt tot de hedendaagse conflicten.

De uiteenzetting volgt binnen elk principe een chronologische logica: Eerste Wereldoorlog, Tweede Wereldoorlog, Korea, Vietnam, Israëlisch-Palestijns conflict, Irak, Syrië, Oekraïne.

Deze principes kunnen ook worden toegepast in geval van “koude of lauwe” oorlog (Noord-Korea, ...).

Het spreekt vanzelf dat alle partijen aan bod komen en dezelfde argumentatie gebruiken, soms bijna woordelijk.

Paneel 2: voorstelling van de 10 principes

De mechanismes en technieken van de oorlogspropaganda die unaniem worden toegepast in het kader van moderne conflicten worden in 10 principes belicht (let wel: er kunnen variaties optreden in de formulering van deze principes ten opzichte van het boek, maar het principe blijft hetzelfde).

Het vervolg van de tentoonstelling borduurt voort op deze principes, die worden geïllustreerd door affiches, citaten, krantenkoppen, ... uit de tijd van de verschillende conflicten, van de Eerste Wereldoorlog tot nu, alvorens het weigeren van de oorlog te belichten.

Panelen 3 & 4: wij willen geen oorlog (principe 1)

We hebben alles binnen onze macht gedaan om het conflict te vermijden, we hechten enorm veel belang aan vrede.

Het verschil met principe 2 (*de tegenstander is als enige verantwoordelijk voor de oorlog*) lijkt misschien subtiel, maar is vooral gebaseerd op het feit dat wij zelf echt alles hebben gedaan om de vrede te bewaren (omdat we rechtvaardig, verantwoordelijk en vreedzaam zijn).

Cover van het *Petit Journal* (Frankrijk 1911). De tekening illustreert de eerste twee principes: de Franse soldaat getuigt van koelbloedigheid en stelt zich allesbehalve vijandig op, terwijl de Duitse soldaat zich provocerend en bedreigend opstelt.

Paneel 3 bovenaan

Eerste Wereldoorlog. Raymond Poincaré (president van de Franse Republiek) ontkent dat hij zich voorbereidt op een oorlog (integendeel) terwijl hij het Franse leger mobiliseert. Tegelijkertijd blijven keizer Wilhelm II (Duitsland) en zijn kanselier hun verknochtheid aan de vrede benadrukken.

Paneel 3 onderaan

Tweede Wereldoorlog. Jaren voor de vijandelijkheden losbarsten, blijft Adolf Hitler (kanselier, president en Führer van het Duitse rijk) volhouden dat hij veel belang hecht aan de vrede, net zoals zijn regering en het Duitse volk, en dit tot de dag waarop hij zijn leger Polen laat aanvallen. Edouard

Daladier (Frans regeringsleider) verklaart van zijn kant dat hij al zijn energie heeft gebruikt om de vrede te bewaren.

Het is mogelijk dat sommigen van deze mensen eerlijk en oprecht waren, maar dat is niet belangrijk, omdat deze tentoonstelling niet op zoek gaat naar de waarheid, maar de gelijkenissen tussen de houdingen en de argumenten, de steeds terugkerende methodes en mechanismes wil blootleggen.

Paneel 4 stelt de portretten voor van de verschillende hedendaagse politieke leiders (die soms gelden als “vijanden”) die unaniem hun tegenstand tegen de oorlog verklaren.

Panelen 5 & 6: de tegenstander is de enige verantwoordelijke voor de oorlog (principe 2)

Ondanks al onze inspanningen om de oorlog te verhinderen, heeft onze vijand ons hiertoe gedwongen, hij wilde deze oorlog en heeft deze geprovoceerd.

Paneel 5

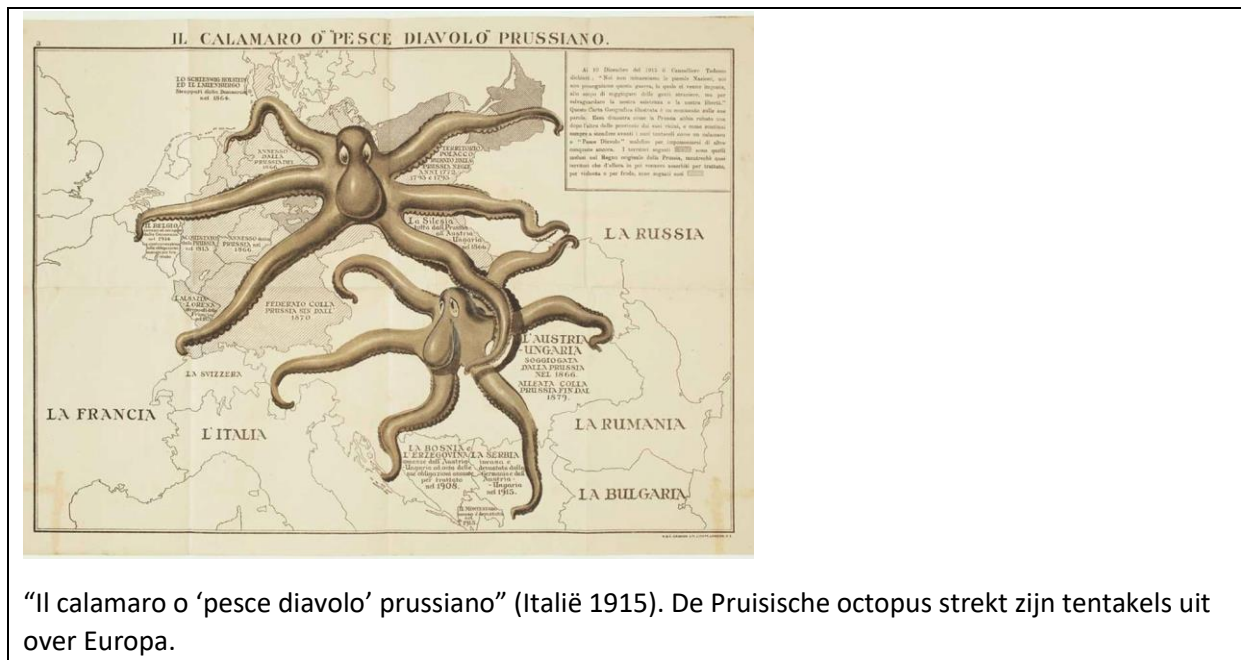
Een “incident” is het startsein voor de opening van de vijandelijkheden. Er is een aanleiding nodig voor de oorlog, een reden die aantoonst dat de vijand ons, ondanks al onze inspanningen om de vrede te bewaren, geen keuze laat.

Dit paneel behandelt de gebeurtenissen die voorafgaan aan het losbarsten van oorlogen of de bijdrage van een staat aan een oorlog: de schipbreuk van de Amerikaanse pantserkruiser Maine in 1898, waarvoor de verantwoordelijkheid onmiddellijk bij Spanje wordt gelegd en die de aanleiding zal zijn voor de oorlog tussen de Verenigde Staten en Spanje; het torpederen van het Britse passagiersschip de Lusitania in 1915, door de pers beschreven als een gemene aanval tegen een burgerschip, dat bijdroeg aan de deelname van de Verenigde Staten aan de oorlog; de aanval op de militaire basis van Pearl Harbor door de Japanners in 1941, die ervoor zorgde dat de Amerikaanse publieke opinie een deelname van hun land aan de oorlog gunstig gezind werd; en tot slot het incident in de Golf van Tonkin in 1964, waardoor de Verenigde Staten sneller in de Vietnamoorlog raakten verwickeld.

Paneel 6

Welke omstandigheden of welk tijdperk ook, het is altijd de vijand die ons *bedreigt*, die ons *provoceert*, die ons *uitdaagt*, ons *aanvalt*, ... *die aanstuurt op een oorlog*. Wij zien ons verplicht om ons te verdedigen, hij laat ons geen mogelijkheid om in vrede te leven, wij doen een beroep op de *wettelijke zelfverdediging*.

Het valt op dat het thema van de vijandelijke octopus die zijn tentakels uitstrekt over de vrije wereld regelmatig terugkomt in oorlogspropaganda.

“Il calamario o ‘pesce diavolo’ prussiano” (Italië 1915). De Pruisische octopus strekt zijn tentakels uit over Europa.

Panelen 7, 8 & 9: de leider van de tegenstander is des duivels (principe 3)

Het vijandelijke kamp wordt verpersoonlijkt door zijn leider (het is gemakkelijker om de vijandige stemming op één enkele persoon te richten), die het Kwaad in persoon is en alle ondeugden, laagheden en neuroses in zich verenigt.

Paneel 7

De vijandelijke leider is een *misdadiger* (citaten en krantenkoppen midden bovenaan); een *gangster* (Italiaanse affiche uit de Tweede Wereldoorlog links bovenaan, waarop Churchill en Roosevelt als gangsters prijken met een onbetrouwbare tronie, gewapend met revolvers en poserend voor een piratenvlag); foto (authentiek) van Churchill met een mitraillette, door de Duitse propaganda gerecupereerd om hem als een “eliteschutter” voor te stellen (een *moordenaar*); een *tiran*; een *dictator* (links onderaan).

Paneel 8

De vijandelijke leider lijdt aan ziektes of mentale stoornissen (citaten en krantenkoppen links: *seksverslaafd*, met *autistische trekken*, *paranoïde*, *gek*, *seniel*); maar is ook een *bloeddorstige bruit* (Kim Jong-Un). Roosevelt wordt afgebeeld als een soort onode vampier in een Japans tijdschrift (bovenaan rechts); Hitler als een *waaninnige moordenaar*, gewapend met een dolk (onderaan rechts).

Paneel 9

De vijandelijke leider wordt gelijkgesteld met *Hitler* of met *Stalin*, vaak met beiden (citaten en krantenkoppen bovenaan links); hij *verpersoonlijkt het Kwaad* (cover van *Newsweek* rechts bovenaan).

“Poetin gedraagt zich net zoals Hitler”

Natuurlijk kan de manier waarop een politiek en militair leider wordt voorgesteld, variëren naargelang de belangen, de omstandigheden en de allianties. Zo evolueert de Duitse keizer van *gentleman* (1913) tot *barbaarse leider* (1914); Osama Bin Laden, in eerste instantie nog een *anti-sovjetstrijder (...)* *ten dienste van de vrede* (1993), wordt een *crimineel* (2011).

De foto's onderaan de pagina tonen « hartelijke » ontmoetingen met staatshoofden die later schadelijke en te mijden personages worden (Kadhafi) of, in tegendeel, de eerder “vriendschappelijke” ontmoeting met iemand die tot voor kort als absoluut laakbaar en gevaarlijk werd gezien (Kim Jong-Un / Donald Trump).

Panelen 10 & 11: wij verdedigen een nobele zaak (principe 4)

Oorlogen hebben meestal economische of geopolitieke redenen die men moeilijk kan bekendmaken. Moderne oorlogen hebben echter de steun van de bevolking nodig om tot een goed einde te worden gebracht. Niemand wil zijn leven riskeren of opofferingen doen voor een weinig eerbare zaak. Sommige beweegredenen moeten dus geheim worden gehouden en andere meer in de verf gezet: *rechtvaardigheid, eer, vaderland, vrijheid, democratie, ...* Wij strijden voor onze *waarden*, omdat iemand onze *hulp* heeft ingeroepen, om mensen te *redden*, het is onze *plicht*!

Paneel 10

Tekst bovenaan links: “wij strijden voor de Europese *waarden*”, “de *waarden* verdedigen”.

Affiches van links naar rechts: “de *eer* van de natie verdedigen”, “red de *godsdienstvrijheid*”, “het zwaard der *gerechtigheid*”.

Tekst onderaan links: “de burgerbevolking *beschermen*”, “*noodkreet*”.

Affiche onderaan rechts: “voor de *glorie*”.

Amerikaanse propaganda-affiche uit 1943. “De Amerikanen zullen altijd voor de vrijheid strijden.”

Paneel 11

Bovenaan links een Duitse gravure uit de Eerste Wereldoorlog, en rechts een Belgisch monument voor de doden: het devies van deze vijanden is identiek: “voor *recht* en *vrijheid*”.

Deze nobele doelen maskeren geostrategische plannen en economische belangen. Onderaan het paneel zien we Europa en Afrika voor en na de Eerste Wereldoorlog. In Europa vielen de centrale mogendheden, de overwonnenen, uiteen. In Afrika verdeelden de overwinnaars de in beslag genomen koloniën onder elkaar.

Panelen 12, 13 & 14: zij de monsters/wij de engelen (principe 5)

Geen oorlog zonder gruweldaden, een “propere” oorlog bestaat niet.

De oorlogspropaganda zal beweren dat deze gruweldaden enkel door de tegenstanders worden begaan, terwijl wij een door de bevolking op handen gedragen bevrijdingsleger zijn.

De vijand begaat dus bewust gruweldaden, terwijl onze soldaten een humanitaire rol spelen. Als wij al een misser begaan, is dat per ongeluk.

Paneel 12

Enkel de vijand geeft zich over aan wreedheden. De propaganda klaagt de afgrijselijke daden van het vijandelijke kamp aan en rept met geen woord over de misdaden in het eigen kamp.

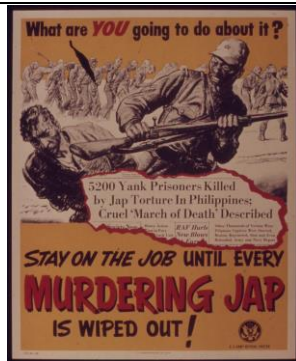
Tekening links bovenaan: Duitse soldaten worden ervan beschuldigd Belgische kinderen te verminken, hetgeen volledig ongegrond blijkt te zijn (Eerste Wereldoorlog).

Affiche (verspreid door het Vichy-regime in bezet Frankrijk) midden bovenaan: de Anglo-Amerikaanse bombardementen veranderen Frankrijk in een slagveld van ruïnes en doden (Tweede Wereldoorlog).

Affiche rechts bovenaan: een Amerikaanse *gangster-soldaat* kijkt naar het lichaam van een Italiaans kind op een ruïne (Tweede Wereldoorlog).

Links onderaan: 1990, de zaak van de Koeweiti couveusebaby's die door Irakese soldaten werden gedood bleek opgezet spel (eerste Golfoorlog).

Rechts onderaan: 1992-1993, de uitroeiingskampen van de Servische nationalisten bleken niet te bestaan (oorlog in ex-Joegoslavië). De uitgemergelde man achter de prikkeldraad lijdt in werkelijkheid sinds lang aan tuberculose.

Affiche van het Amerikaanse leger uit de Tweede Wereldoorlog. "5 200 Amerikaanse gevangenen vermoord door Japanse folteraars ...".

Paneel 13

Onze soldaten zijn weldoeners, geliefd bij de bevolking.

Bovenaan, van links naar rechts: een leger babysitters. De vriendelijke Duitse soldaat (Tweede Wereldoorlog), de vriendelijke Franse soldaat (Rwanda 1994), en de vriendelijke Amerikaanse soldaat (Irak 2003). Ze hebben elk een "lokaal" kind op de arm.

Daaronder: onze soldaten voeden de bevolking. Duitse soldaten (Eerste Wereldoorlog), Amerikaanse soldaten (Tweede Wereldoorlog), Amerikaanse soldaten (2003, Irakoorlog).

Paneel 14

Bovenaan: ons kamp voert "precisieaanvallen" uit (die burgers moeten sparen), ook al valt er soms *collateral damage* te betreuren (zogenaamd onvermijdelijk en onvrijwillig). De vijand daarentegen, is opzettelijk wreed en brutaal.

Onderaan: de vijand gebruikt burgers als menselijk schild. Links: het Israëlische leger zou een kind als menselijk schild gebruiken (volgens Hamas, 2004). Rechts: Hamas zou zijn wapens tussen de burgerbevolking in Gaza opslaan (volgens het Israëlische leger, 2012).

Panelen 15, 16 & 17: de vijand is een verrader en respecteert de oorlogswetten niet (principe 6)

De vijand gebruikt oneerlijke strategieën en technieken, zet weerzinwekkende en onmenselijke wapens in, terwijl ons kamp de regels en de moraal respecteert.

Paneel 15

Bovenaan: het nieuwe wapen, waar de vijand over beschikt, maar wij niet, wordt beschouwd als een “wapen voor lafaards”. Kruisbogen, gas, drones, ... al deze wapens die al door de vijand worden gebruikt, maar waarover onze soldaten nog niet beschikken, zijn onwaardig.

Onderaan: chemische wapens, biologische wapens, massavernietigingswapens, de vijand beschikt wekelijks over verschrikkelijke bewapening.

The Daily Mirror, 21 mei 1915, “Duivelskunsenaar, uw naam is Duitsland”. De titel klaagt het gebruik van gas door de Duitsers aan.

Paneel 16

Centraal links: een lijst met beschuldigingen tegen Saddam Hoessein in 2002 en 2003 (oorlog in Irak) volgens dewelke hij niet-toegelaten wapens zou bezitten.

“Irak bezit chemische en biologische wapens” (2002).

“Saddam werkt aan de verwerving van essentiële onderdelen om nucleaire wapens te ontwikkelen” (2003).

“We weten allemaal ook dat hij [Saddam Hoessein] chemische wapens heeft” (2003).

“We geloven dat Saddam Hoessein eigenlijk nucleaire wapens heeft samengesteld” (2003).

Centraal rechts: ontkenningen die een tiental jaren na de oorlog werden gepubliceerd.

“Niets laat vermoeden dat Irak massavernietigingswapens had” (2015).

“Massavernietigingswapens die niet bestonden” (2013).

Paneel 17

Bovenaan: het gebruik van chemische wapens wordt aangeklaagd en veroordeeld naargelang de allianties. Links wordt het gebruik van chemische wapens door het Syrische regime aangeklaagd, rechts worden de “rebellen” van hetzelfde beschuldigd.

Links onderaan: de “akoestische aanvallen” tegen het Amerikaans diplomatiek personeel in Cuba.

Rechts onderaan: de explosievangordel, door sommigen beschouwd als een “wapen voor lafaards”.

Panelen 18 & 19: wij lijden weinig verliezen, maar de verliezen van de vijand zijn enorm (principe 7)

De publieke opinie is meer geneigd om een succesvolle zaak te steunen. De resultaten die in de oorlog worden geboekt zullen dus een invloed hebben. De oorlog moet dus snel roemrijk lijken, met weinig menselijke en economische verliezen.

Paneel 18

De overwinning is aan ons!

Artikel verschenen in *Le Soir* van 6 augustus 1914: “Nouveau succès belge”. De propaganda beklemtoont en overdrijft het succes van ons leger, ook al tekent de nederlaag zich al af.

“On ira pendre notre linge sur la ligne Siegfried”, een van oorsprong lers liedje dat in het Frans werd vertaald (1939). De Siegfriedlinie was een verdedigingslinie van de Duitsers tegen Frankrijk. De Fransen dachten dat de strijd snel gestreden zou zijn. Uiteindelijk zouden ze 5 jaar moeten wachten om deze linie over te steken. Propaganda is altijd zeer optimistisch ...

Duitse affiche (1942) en strooibiljet (1944): “de overwinning is aan ons”. In feite zal Duitsland in 1945 een totale nederlaag leiden ...

Sovjetaffiche uit 1941: “Napoleon werd overwonnen. Hetzelfde zal gebeuren met die arrogante Hitler”.

Duitse postkaart (1943), “Met onze vlaggen, de overwinning”.

Paneel 19

Kijk naar de vele vijandelijke soldaten die we hebben gevangengenomen.

Links bovenaan: Franse postkaart (1914-1915). "1200 Duitse gevangenen trekken door Reims".

Rechts bovenaan: foto van sovjetorigine, "de mars der overwonnenen". 57.000 Duitse gevangenen defileren in Moskou (1944).

Centraal, foto's van Amerikaanse soldaten die door de Irakezen werden gevangengenomen (2003).

Onderaan: Onze oorlog zal nul doden eisen. Een foto toont de kisten van de naar de VS gerepatrieerde Amerikaanse soldaten (2004). Normaal gezien verbiedt het Pentagon de media de toegang tot het vervoer van de lichamen van militairen.

Centraal onderaan: foto van Irakese gevangen met de handen op het hoofd (2003).

Rechts onderaan: foto van Pro-Russische gevangenen die in Kiev defileren (oorlog Rusland/Oekraïne 2014).

Panelen 20 & 21: kunstenaars en intellectuelen steunen onze zaak (principe 8)

De propaganda is gebaseerd op emoties. Er wordt een beroep gedaan op artiesten, intellectuelen of marketeers om deze emoties te bespelen.

Tegelijkertijd moet het moreel van de bevolking worden opgekrikt en moet de publieke opinie worden aangezet tot steun aan "de zaak".

Zij die de oorlog steunen, krijgen alle ruimte om te spreken, terwijl tegenstanders genuelkorfd en bekritiseerd worden.

Paneel 20

Eerste Wereldoorlog

Links bovenaan: de in 1914 door de Duitsers gebombardeerde en in brand gestoken kathedraal van Reims werd het symbool van de vijandelijke barbarij in de teksten van Pierre Loti, een Frans schrijver.

Rechts bovenaan: Jean Richepin (Frans dichter, roman- en theaterauteurs) bericht over de verminkingen die de Duitsers toebrengen aan de Franse gevangenen. Onderaan klaagt de Franse schrijver Romain Rolland het feit aan dat de verspreiding van deze "leugens" de oorlog nog wreder dreigt te maken.

Centraal links neemt de Belgische dichter Émile Verhaeren deel aan de propaganda, door in zijn teksten verslag uit te brengen van de wreedheden van de Duitsers.

Centraal rechts schrijft Claude Debussy, een Frans componist, een kerstlied over de gewelddaden en de vernielingen door de vijand (1915).

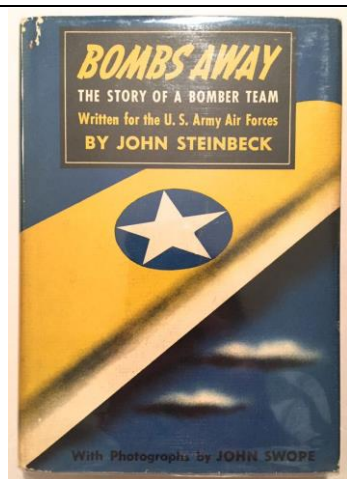
Onderaan: het “Manifest der 93”. Duitse intellectuelen, artiesten en wetenschappers protesteren tegen de Belgische beschuldigingen aan het adres van hun leger (1914). Zo dragen ze bij aan de Duitse contrapropaganda.

Tweede Wereldoorlog

Links onderaan: Marlene Dietrich, een Duitse, tot Amerikaanse genaturaliseerde, actrice en zangeres, en Rita Hayworth, een Amerikaanse actrice en danseres, dienen koffie op voor Amerikaanse soldaten in verlof.

Centraal onderaan: een Amerikaanse filmaffiche voor een film (*Foreign correspondent*) van Alfred Hitchcock in 1940. In een bepaalde scène spreekt een van de hoofdrolspelers zich op de radio uit tegen de bombardementen en de naziwreedheden en vraagt hij Amerika om wapens te leveren aan Engeland.

Rechts onderaan: de studio's van Walt Disney realiseren propagandatekenfilms. Affiche voor de tekenfilm *Der Fuehrer's face*, die in januari 1943 werd uitgebracht in de Verenigde Staten. Deze tekenfilm werd gemaakt door de *Walt Disney Company*, in dienst van de antinazi-propaganda.

Cover van het boek van John Steinbeck: “Bombs away : the story of a bomber team”.

Begin 1942 vraagt president Roosevelt aan John Steinbeck om zijn talent en zijn populariteit ten dienste te stellen van de Amerikaanse propaganda, om de jonge Amerikanen ertoe aan te sporen dienst te nemen in de U.S. Air Force. De zware bommenwerper B17 speelde hierin een hoofdrol.

Paneel 21

Tweede Wereldoorlog

Links bovenaan: tussen 1942 en 1945 produceerde filmmaker Frank Capra *Why We Fight*, een reeks van zeven propagandafilms die werden besteld door de Amerikaanse regering om uit te leggen waarom ze deelnamen aan de oorlog.

Rechts bovenaan: Bob Hope, een Amerikaans zanger en komiek voor Amerikaanse soldaten in 1944. Zijn komisch talent werd gebruikt om de soldaten te verstrooien tijdens de Vietnamoorlog.

Na de Tweede Wereldoorlog

Centraal: de Amerikaanse acteur Bruce Willis betuigt zijn steun aan de Irakoorlog (2003).

Onderaan: zangeres Britney Spears (links) betuigde zijn steun aan de Amerikaanse soldaten in Afghanistan, zanger Kid Rock (rechts) gaf verschillende concerten voor de Amerikaanse soldaten in Irak.

Centraal onderaan: Franse intellectuelen steunen de oorlog in Irak (2003) en militeren voor een interventie tegen het Syrische regime (2012).

Panelen 22 & 23: onze zaak is heilig (principe 9)

Er kan naar het heilige aspect worden verwezen in de eigenlijke zin van het woord (doden of gedood worden voor het geloof, voor God) of in figuurlijke zin: de democratie, de vrijheden, de beschaving, ...

Paneel 22

Door religieuze hoogwaardigheidsbekleders of in religieuze teksten wordt opgeroepen tot de oorlog. Sint Bernardus voor de kruistochten ("De ridder van Christus dooft naar eer en geweten en sterft met een gerust gemoed"), kardinaal Mercier tijdens de Eerste Wereldoorlog ("de Heer bekroont gewis de dapperheid van zijn soldaat"), de Koran ("Strijdt tegen hen die niet in God geloven en niet in de laatste dag").

Elk kamp doet een beroep op de hulp van God. Op een affiche richt een "Sint Patrick" zich tot een Ier om hem te overtuigen zich aan te sluiten: "Can you any longer resist the call?" (1915). Foto van een kapel op wielen (Eerste Wereldoorlog). De gesp van een Duitse militaire riem uit de Tweede Wereldoorlog met de inscriptie "GOTT MIT UNS" (God met ons).

Koning Albert van België wordt afgebeeld als een religieus figuur op een gravure en op een glasraam (Eerste Wereldoorlog).

Leden van de katholieke clerus brengen de nazigroet naast de verantwoordelijken van de partij (Duitsland 1933).

Wijding van een Frans vliegtuig door een aalmoezenier tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Paneel 23

Rechts bovenaan: gebedenboeken voor soldaten. *Tefila du soldat, Gebedenboek voor militairen, Catholic prayer book for the army and navy, Mes prières et mes chants de soldat.*

Georges W. Bush beroept zich op *God* en de *Kruistochten* om de oorlog te rechtvaardigen.

“Zij geloven in bommen, wij geloven in God”. Affiche in ex-Joegoslavië tijdens de bombardementen van de NAVO in 1999; de Joegoslaven beweerden dat God hen zou helpen tegen de ongelovigen die hen bombardeerden.

Persbericht van Daesh, dat de aanslagen van 22 maart 2016 in Brussel, gepleegd “met de hulp van Allah”, opeist.

Panelen 24 & 25: wie aan onze propaganda twijfelt is een verrader (principe 10)

Tegen de propaganda ingaan wordt beschouwd als een gebrek aan vaderlandsliefde, verraad zelfs, en bijzonder afkeurenswaardig.

Paneel 24

Links bovenaan: een citaat van Charles Péguy, die al plannen smeedt om de pacifist Jean Jaurès, volgens hem een verrader, te fusilleren zodra de oorlog uitbreekt (1913).

Rechts bovenaan: de Amerikaanse actrice Jane Fonda, gefotografeerd in Hanoi in 1972 met Noord-Vietnamese soldaten, om de oorlog van de VS tegen Vietnam te veroordelen. Ze wordt fel bekritiseerd in de Verenigde Staten en er wordt haar verweten geen patriot te zijn.

Centraal: de Australische bokskampioen Anthony Mundine. Nadat hij een standpunt innam tegen de oorlog in Afghanistan (in 2001) werd hij door de media zwartgemaakt en werd zijn professionele carrière aangetast.

Onderaan: in Duitsland wordt elkeen die de Russische president Vladimir Poetin niet als een vijand beschouwt, uitgemaakt voor “Putin versteher”, letterlijk “iemand die Poetin begrijpt”, oftewel een medestander.

Amos Oz, een Israëlsche schrijver, streed tot zijn dood (op 28 december 2018) voor een “rechtvaardige en duurzame vrede” met het Palestijnse volk en voor de oprichting van een onafhankelijke Palestijnse staat. Ook al noemt hij zichzelf een zionist, toch werd hij vaak een verrader van de Israëlsche zaak genoemd omwille van zijn standpunten.

Paneel 25

De beschuldigten en de beschuldigers.

Georges W. Bush: “Je staat aan onze kant, of aan de kant van de terroristen” (2001).

Barbara Lee, Amerikaans Congreslid. In 1999 stemde ze tegen de bombardementen op Joegoslavië tijdens de Kosovocrisis. Ze was ook de enige volksvertegenwoordiger die tegen de resolutie stemde die president G.W. Bush de toestemming gaf om zonder voorafgaandelijk akkoord van het Congres militair in te grijpen in Afghanistan na de aanslagen van 11 september 2001. Haar standpunten veroorzaakten een schandaal en ze werd het mikpunt van vijandelijkheden, beledigingen en zelfs doodsb bedreigingen.

De Belgische minister van Defensie, Pieter De Crem, beschuldigde Vlaams socialistisch volksvertegenwoordiger Dirk Van der Maelen, die de Belgische militaire aanwezigheid in Afghanistan in vraag stelde, ervan “in het kamp van Osama bin Laden en van zijn vrienden bommenleggers en verkrachters te zitten” (2008).

“Het lijden in Gaza kan niemand een donder schelen. Meer nog, wie empathie durft te hebben, wordt behandeld als een verrader”. (Gideon Levy, Israëlsch journalist bij Haaretz — 18/08/2014).

Panelen 26 tot 29 : De oorlog verwerpen

In elke gewapende strijd, in welke context dan ook, komen mannen en vrouwen van alle religies, nationaliteiten en maatschappelijke standen in opstand tegen de oorlog. Ook in vreedstijd gaan er stemmen op om de absurditeit en de kwalijke gevolgen van de oorlog en van de militaire uitgaven aan te klagen. Deze mensen betalen hun daden en hun inzet soms zeer duur. Vaak worden ze beschouwd als lafaards, verraders of idioten. Op steun van de publieke opinie, de media en de politiek kunnen ze zelden rekenen.

Paneel 26: waarom de oorlog verwerpen?

De motivering van deze weigering kan heel divers zijn: uit religieuze overtuiging, pacifisme, humanisme, antimilitarisme, angst, of omdat men de oorlog als onrechtvaardig of ongegrond ervaart.

Uit christelijke overtuiging.

Links (de titel werd verkeerdelijk rechts geplaatst): twee uittreksels uit de Bijbel en een uittreksel uit *Gaudium et Spes*.

“Gij zult niet doden.” *Bijbel-Exodus 20 :13*

“Toen zei Jezus tot hem: “ Doe dat zwaard weg, want allen die het zwaard nemen, zullen door het zwaard vergaan”. *Mattheüs 26:52*

“Wij moeten ernaar streven om met al onze krachten de tijd rijp te maken, waarop, met instemming van alle volken, iedere oorlog volstrekt verboden kan worden.”

Gaudium et Spes — 1965

De herderlijke constitutie van het Tweede Vaticaans Concilie, *Gaudium et Spes*, gewijd aan “De Kerk in de wereld van deze tijd”, wordt door paus Paulus VI afgekondigd op 8 december 1965.

Uit pacifisme, humanisme, onvrede met bepaalde methodes, twijfel over de legitimiteit van de oorlog, ...

De verscheidenheid aan motivaties en contexten wordt geïllustreerd aan de hand van verschillende citaten betreffende de Eerste Wereldoorlog, de oorlog in Algerije, de oorlog in Afghanistan en het Israëliisch-Palestijns conflict.

“De vaderlandsliefde wil niet dat ik haat en dat ik dood ... “

“... Ik wil geen mensen doden ... “

“Moslims weigeren tegen [andere moslims] te strijden”

“Deze *refuzniks* kanten zich openlijk tegen de methodes van de Israëliische Tsahal [staatsleger] in de bezette gebieden.”

Hongerstaking in Clichy in 1957 tegen de martelingen in Algerije. Van rechts naar links: Lanza del Vasto, François Mauriac, Robert Barrat, journalist. Achteraan links: Henri Bouteiller. Rechts: Etienne Reclus.

Paneel 26, hoe verzet men zich tegen de oorlog (de verschillende protestvormen)

Verbroederen

Links onderaan: een citaat uit een boek met oorlogsherinneringen illustreert de verbroederingspraktijken tijdens de Eerste Wereldoorlog: “wanneer er aanslagen gepland worden, waarschuwen de twee mannen elkaar ...” (1917). Een foto toont Duitse en Britse soldaten die samen voetballen (1914).

Illustratie uit de *Illustrated London News* - "Christmas Truce 1914"

Vluchten, deserteren

Rechts onderaan : het debacle van Caporetto in 1917. Italiaanse soldaten weigeren nog voort te gaan met een oorlog die ze als absurd beschouwen en beslissen om te stoppen met vechten en terug naar huis te gaan.

Paneel 27, hoe verzet men zich tegen de oorlog (de verschillende protestvormen) – vervolg 1

Zichzelf verwondingen toebrengen, zelfmoord

Uittreksel uit een boek waarin beschreven wordt hoe de Franse militaire overheden tijdens de Eerste Wereldoorlog vrijwillige verminkingen proberen vast te stellen en te vermijden: “de gezondheidsdienst gebruikte speciale vooraf ingevulde formulieren met een omschrijving van het soort zogenaamd vastgestelde verwondingen.”

Muiterij

De Russen van La Courtine. In 1916 worden 45.000 soldaten door Rusland ter beschikking gesteld van Frankrijk, in ruil voor materiaal en uitrusting. Na de Russische revolutie in 1917 en het aftreden van de tsaar, weigeren deze soldaten nog te vechten en willen ze naar huis. De muiterij wordt hardhandig neergeslagen door de Franse troepen.

Zingen

Citaten uit *la Chanson de Craonne*, een protestlied van de Franse soldaten tijdens de Eerste Wereldoorlog dat door het militaire bevel wordt verboden omdat het als opruiend, antimilitaristisch en defaitistisch wordt beschouwd.

« La Chanson de Craonne »

C'est malheureux d'avoir sur les grands boulevards

Tous ces gros qui font la foire

Si pour eux la vie est rose

Pour nous c'est pas la même chose

Au lieu d'se cacher tous ces embusqués

F'raient mieux d'monter aux tranchées

Pour défendre leur bien, car nous n'avons rien

Nous autres les pauv' puotins

Tous les camarades sont enterrés là

Pour défendr' les biens de ces messieurs là

(...)

Ceux qu'ont l'pognon, ceux-là r'viendront

Car c'est pour eux qu'on crève

Mais c'est fini, car les trouffions

*Vont tous se mettre en grève
Ce s'ra votre tour, messieurs les gros
De monter sur le plateau
Car si vous voulez faire la guerre
Payez-la de votre peau*

Vertaling :

*Het doet pijn om op de grote lanen te zien hoe lomperiken plezier maken.
Voor hen is het leven goed, maar niet voor ons.
Al die onderduikers zouden beter naar het front gaan om hun rijkdom te verdedigen, want wij hebben niets, wij arme drommels.
Al onze kameraden werden daar begraven om de rijkdom van deze heren te verdedigen
(...)
Wie geld heeft, zal terugkeren, want het is voor hen dat we sterven.
Maar dat is gedaan, want de simpele soldaten gaan staken.*

*Het is nu aan u, dikzakken, om aan te treden.
Wie oorlog wil, zet maar zijn eigen leven op het spel.*

Enkele platenhoezen van anti-oorlogsmuziek

Links onderaan: citaten uit het lied *Le déserteur*, waarvan de tekst in 1954 werd geschreven door Boris Vian, aan het einde van de Indochina-oorlog en terwijl de oorlog in Algerije zich al aftekende. Het lied wordt verboden wegens antipatriotisme.

« Le déserteur »

(...)

*Je viens de recevoir
Mes papiers militaires
Pour partir à la guerre*

*Avant mercredi soir.
Monsieur le président
Je ne veux pas la faire
Je ne suis pas sur terre
Pour tuer de pauvres gens.
C'est pas pour vous fâcher,
Il faut que je vous dise,
Ma décision est prise,
Je m'en vais désertier.
Et je crierai aux gens :
« Refusez d'obéir,
Refusez de la faire,
N'allez pas à la guerre,
Refusez de partir. »
S'il faut donner son sang,
Allez donner le vôtre,
Vous êtes bon apôtre
Monsieur le président.*

Vertaling:

*Ik heb net mijn militaire papieren gekregen om vóór woensdagavond naar de oorlog te vertrekken.
Mijnheer de President, ik wil geen oorlog voeren. Ik ben hier niet op aarde om arme mensen te doden.
Ik wil u niet boos maken, maar het moet gezegd dat mijn beslissing is genomen, ik deserteer.
En ik zal naar de mensen roepen: "Weiger te gehoorzamen, ga niet naar de oorlog, weiger te vertrekken!"
Als er bloed moet vloeien, waarom niet het uwe? Of bent u zo schijnheilig, mijnheer de President?*

De oproep van Stockholm

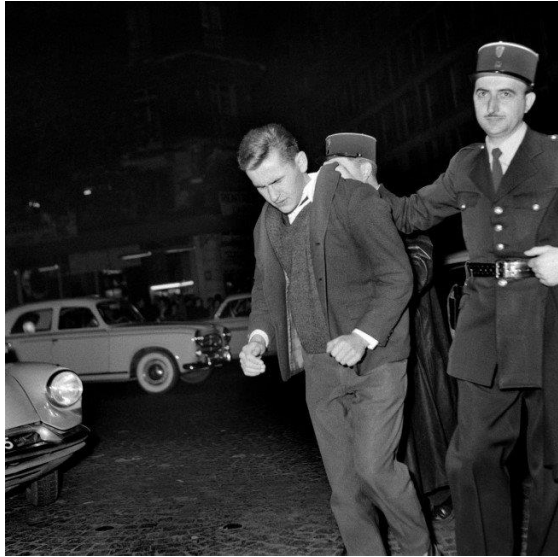
De oproep van Stockholm (19 maart 1950) is een petitie die de atoombewapening aanklaagt. Het initiatief kwam van de wereldvrede raad en Frédéric Joliot-Curie (Frans fysicus en scheikundige, laureaat van de Nobelprijs voor Scheikunde in 1935).

Weigeren

De uitdrukking *soldats du refus* verwijst naar de Franse militairen en dienstplichtigen die weigerden om deel te nemen aan de oorlog in Algerije (1954-1962). Op de foto worden twee van hen ontvangen op het partijbureau van de Franse Communistische partij in 1962.

Betogen

Studenten betogen tegen de Vietnamoorlog in Boston (USA) in 1965.

Parijs, 27 oktober 1960. Een betoger wordt gearresteerd door een politiemann in het kader van incidenten tijdens een “meeting voor vrede in Algerije”, georganiseerd door de *Union nationale des Etudiants de France* (Unef) en verstoord door een tegenbetoging.

Paneel 28: hoe verzet men zich tegen de oorlog (de verschillende protestvormen) – vervolg 2

Officieren elimineren aan het front

Het Amerikaanse leger zal zelf officieel 520 fragging-incidenten registreren. Fragging duidt op aanvallen tegen officieren, voor 400 van hen met de dood of verwondingen tot gevolg tussen 1969 en 1971 (Vietnamoorlog).

Oproep tot vrede in ex-Joegoslavië

In september 1992 lanceren Bernard Lacombe, priester-arbeider, en Denis Langlois, schrijver en advocaat, in Frankrijk een oproep tot vrede in ex-Joegoslavië. Een veertigtal persoonlijkheden ondertekenden deze oproep, waaronder de schrijver Bernard Clavel, de zangers Jean Ferrat en Isabelle Aubret, Abbé Pierre, de bisschop Jacques Gaillot, de bioloog Albert Jacquard, de acteurs Pierre Santini en Claude Pieplu en Hélène Langevin, kleindochter van Marie Curie.

Zingen

In 1966 schreven de Nederlandse zanger Boudewijn de Groot en tekstschrijver Lennaert Nijgh een protestlied tegen de Vietnamoorlog: Welterusten meneer de president

“Welterusten meneer de president”

Mijnheer de president, welterusten.

Slaap maar lekker in je mooie witte huis.

Denk maar niet te veel aan al die verre kusten

Waar uw jongens zitten, eenzaam, ver van thuis.

Denk vooral niet aan die zesenvieftig doden,

Die vergissing laatst met dat bombardement.

En vergeet het vierde van die tien geboden

Die u als goed christen zeker kent.

Denk maar niet aan al die jonge frontsoldaten

Eenzaam stervend in de verre tropennacht.

Laat die weke pacifistenkliek maar praten,

Mijnheer de president, slaap zacht.

Droom maar van de overwinning en de zege,

droom maar van uw mooie vredesideaal

dat nog nooit door bloedig moorden is verkregen,

Droom maar dat het u wel lukken zal dit maal.

Denk maar niet aan al die mensen die verrekken,

Hoeveel vrouwen, hoeveel kinderen zijn vermoord.

Droom maar dat u aan het langste eind zult trekken

En geloof van al die tegenstand geen woord.

Bajonetten met bloedige gevesten

houden ver van hier op uw bevel de wacht

Voor de glorie en de eer van het vrije westen.

Mijnheer de president, slaap zacht.

Schrik maar niet te erg wanneer u in uw dromen

al die schuldeloze slachtoffers ziet staan

die daarginds bij het gevecht zijn omgekomen

En u vragen hoe lang dit nog zo moet gaan.

En u zult toch ook zo langzaamaan wel weten

dat er mensen zijn die ziek zijn van geweld,

die het bloed en de ellende niet vergeten

En voor wie nog steeds een mensenleven telt.

Droom maar niet te veel van al die dode mensen,

Droom maar fijn van overwinning en van macht.

Denk maar niet aan al die vredeswensen.

Mijnheer de president, slaap zacht.

L'appel des 75, tegen de Golfoorlog

"L'Appel des 75" is een manifest tegen de dreigende oorlog in Irak in 1990. De ondertekenaars, bekende Fransen, willen geen onrechtvaardige, desastreus en verwoestende oorlog, en vragen om een onderhandelde oplossing.

Het manifest werd onder meer ondertekend door: Gilles Perrault, schrijver; Albert Jacquard, geneticus; Gisèle Halimi, advocate; Jacques Gaillot, bisschop; Renaud, zanger; Siné, tekenaar; de rockgroep Indochine; ...

Deserteren

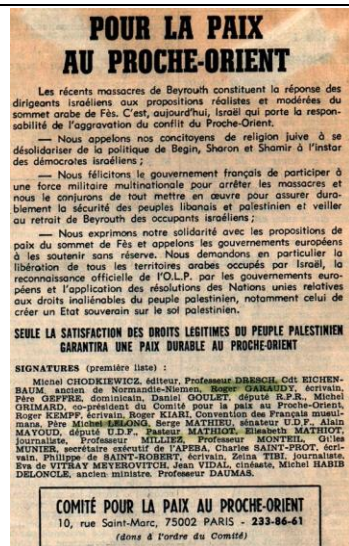
Het Amerikaanse leger telt 1,4 miljoen manschappen. In 2007 registreerde het Pentagon 4.698 deserteurs. Het aantal deserteurs steeg met 85 % sinds het begin van de oorlog in Irak in 2003.

Weigeren

De *Refuzniks* zijn soldaten van het Israëlische leger (Tsahal) die weigeren om deel te nemen aan militaire operaties tegen de Palestijnen.

Betogen

Manifestatie (sit-in) van Jemenitische vrouwen voor de kantoren van de VN in Sanaa.

Oproep tot vrede in het Midden-Oosten (*Le Monde* 1982)

Paneel 28: de tol die wordt betaald

Zich verzetten tegen de oorlog is niet zonder gevaar. Het kan aanleiding geven tot smaad, verwensingen, bedreigingen, een slechte behandeling, de gevangenis of zelfs de dood, met als voorwendsel verraad, lafheid, een gebrek aan vaderlandsliefde, ...

De gevangenis en de kampen

Een foto van een groep gewetensbezwaarden in een Britse gevangenis. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zouden er bijna 18.000 gewetensbezwaarden zijn geweest in het Verenigd Koninkrijk.

Herdenkingsplaat voor de Getuigen van Jehovah die werden opgesloten in het kamp van Sachsenhausen. Naar schatting meer dan 6000 Getuigen van Jehovah werden onder het naziregime van hun vrijheid beroofd, omdat ze weigerden om de wapens op te nemen en de nazipartij niet steunden.

Paneel 29, de tol die wordt betaald – vervolg

De gevangenis

Foto van Jean Van Lierde, een christelijke pacifist en antimilitarist, die in de gevangenis belandde omwille van zijn weigering om zijn militaire dienst te doen in 1949.

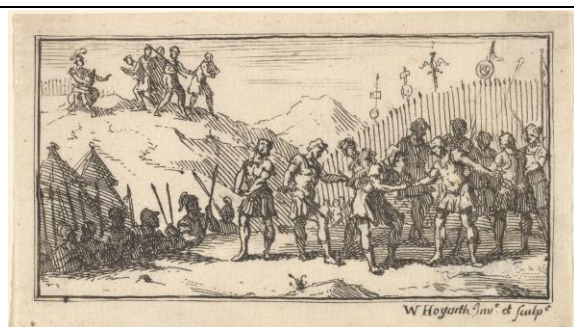
Twee krantenkoppen: "Hezbollah: 175 mannen gearresteerd, beschuldigd van de weigering te vechten in Syrië" (2015), "Israël, Een zomer in de gevangenis wegens de weigering om te vechten in Gaza" (2014).

Executie, moord

De voorpagina van de krant *L'Humanité* meldt de moord op Jean Jaurès, een Frans pacifist en politicus die op 31 juli 1914 in Parijs werd vermoord wegens zijn tegenstand tegen de Eerste Wereldoorlog.

Het *Shot at dawn memorial* werd ingehuldigd in 2001 en brengt hulde aan 307 Britse en Commonwealth-soldaten die tijdens de Eerste Wereldoorlog werden gefusilleerd om een voorbeeld te stellen, vaak omwille van desertie.

Foto uit 1945 van Amerikaanse soldaten die het lichaam van een Duitse soldaat, opgehangen wegens desertie, losmaken.

Decimation van William Hogarth (1697-1764).

Decimatie is een straf die door het Romeinse leger werd toegepast in geval van muiterij of herhaalde desertie, waarbij een tiende van de soldaten werd geëxecuteerd.

Spot, represailles, beledigingen

In een artikel dat op 16 oktober 1990 in de krant *Libération* verscheen, brengt journalist Jean-Michel Apathie de pacifistische beweging in opspraak en maakt hij de tegenstand tegen de Golfoorlog in 1990 belachelijk. Ze worden neergezet als een zootje ongeregeld dat wordt geleid door communisten en trotskisten.

Op 20 juni 1967 werd Cassius Clay (foto), alias Mohammed Ali, een Amerikaanse profbokser, veroordeeld tot 10.000 dollar boete en 5 jaar gevangenisstraf omdat hij in april 1967 had geweigerd in dienst te treden bij het Amerikaanse leger dat toen in Vietnam vocht. Hij verloor zijn bokslidentie en zijn titel van wereldkampioen zwaargewichten.

Erich Maria Remarque was een Duitse schrijver wiens pacifistische roman *Van het westelijk front geen nieuws* (*Im Westen nichts Neues*, 1929), een wereldwijd succes kende. Erich Maria Remarque ging in ballingschap in Zwitserland en vervolgens in de Verenigde Staten. De Duitse nationaliteit werd hem in juli 1938 ontnomen door het naziregime. (foto van een naziboekverbranding in de jaren 1930 en de cover van een Duitse uitgave van het boek).

Conclusie:

Oorlog leidt enkel tot oorlog (...) Oorlog is eenvoudigweg het tegenovergestelde van vrede. Het is de vernietiging van de vrede. Vernietiging beschermt noch bouwt op wat het verniet. U denkt uw vrijheid te verdedigen door oorlog te voeren? Oorlog betekent het onmiddellijke einde van uw vrijheid. Hoe kan het totale verlies van vrijheid leiden tot een bescherming van de vrijheid? (...) Oorlog kan de vrijheid dus niet verdedigen. Oorlog kan enkel zichzelf verdedigen (...).

Jean Giono (Frans schrijver 1895-1970), Recherche de la pureté (juni 1939).